

Євгенія Олександрівна СИВОДІД

асистент кафедри обліку, аналізу та аудиту,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: OiA616@ukr.net

ЗАСТОСУВАННЯ ЄДИНОЇ СИСТЕМИ НАРАХУВАННЯ ПЕНСІЙНИХ ВИПЛАТ

Сиводід, Є. О. Застосування єдиної системи нарахування пенсійних виплат [Текст] / Євгенія Олександрівна Сиводід // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 2. – С. 49-53. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті розглянуто пенсійну систему України. Проаналізовано діяльність чинних систем пенсійного забезпечення, окреслено переваги та недоліки кожної з них. Досліджено програму реформування у сфері економічної та соціальної політики, перехід до єдиної системи нарахування пенсійних виплат та поступове впровадження другого рівня пенсійного забезпечення – накопичувальної системи. Вивчено зарубіжний досвід використання трирівневої системи пенсійного забезпечення, визначено взаємодоповнювальні ланки кожного рівня та їх взаємозалежність між собою.

Окреслено основні недоліки запланованих реформ, досліджено їх економічне та соціальне спрямування. Запропоновано передбачити в новій системі можливість правонаступництва залишку невиплачених коштів з накопичувального рахунку застрахованої особи.

Вступ. На сьогодні кризові явища в економіці держави, вимагають від уряду прийняття ефективних управлінських рішень. Скорочення обсягів бюджетування Пенсійного фонду, запровадження режиму економії, створення умов щодо соціальної рівності усіх верств населення держави, призвели до запровадження радикальних змін у пенсійній системі України та лягли в основу нововведень щодо нарахування, оподаткування та скасування (стосується спеціальних) пенсій у 2015 році.

Мета. Дослідити запропоновані урядовою програмою реформи пенсійного та соціального забезпечення населення.

Метод (методологія). У процесі дослідження було використано такі загальнонаукові методи, як: узагальнення, порівняння, аналіз – вивчення зарубіжного досвіду та проведення аналогій щодо чинної пенсійної системи в Україні; а також причинно-наслідкові – дослідження перспектив запровадження реформ, їх економічної ефективності для держави та населення.

Результати. У матеріалах дослідження наведено прогнозовані тенденції щодо реформування пенсійного забезпечення в Україні, окреслено основні їх переваги та недоліки, запропоновано нововведення з метою ефективного функціонування другого рівня пенсійної системи.

Ключові слова: пенсійні виплати; спеціальні пенсії; недержавні пенсійні фонди; єдина система нарахування; накопичувальна система пенсійного страхування.

Evgenia Oleksandrivna SYVODID

Assistant,
Department of Accounting, Analysis and Audit,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
E-mail: OiA616@ukr.net

APPLICATION OF UNIFORM SYSTEM FOR PENSIONS CALCULATING

Abstract

The paper investigates the pension system of Ukraine. In particular, the analysis of the activities of existing pension systems is carried out. The advantages and disadvantages of each of them are outlined. It has been considered reform program in the field of economic and social policy, including the transition to a unified system of accrual of pension benefits and the gradual introduction of the second pillar – funded system. It has been studied the foreign experience

of usage of three-level pension system. The complementary units of each of those and their interdependence with each other are defined. The main shortcomings of the planned reforms are determined. It has been investigated their economic and social impact. It has been proposed to provide in new system a possibility of the succession of residue of unpaid balance of funds from the savings account of the insured person.

Introduction. Today, the economic crisis of the state requires from the government to take effective management decisions. The decline in pension fund budgeting, implementing of the saving mode, creation of the conditions for social equality of all sections of the population of the state have led to the introduction of radical changes in the pension system of Ukraine and formed the basis regarding charges, taxes and cancellation (applicable special) of pensions in 2015.

Purpose of the study is to explore the proposed government program of reform of the pension and social security of the population.

Method (methodology). In the process of investigation the general scientific methods have been used. Those are the methods of synthesis, comparison, analysis (to study foreign experience and to draw an analogy regarding the current pension system in Ukraine; and cause-effect methods (to research prospects of implementation of reforms, their cost-effectiveness for the state and the population).

Results. In materials of research forecasted trends as for the reform of pension provision in Ukraine are described. The main advantages and disadvantages of proposed innovations for the effective operation of the second pillar of pensions are outlined.

Keywords: pensions; special pensions; private pension funds; a unified system of calculation; funded pension system.

JEL classification: G230, H550

Вступ

Для України 2014 рік ознаменувався не лише політичною, але й, як наслідок, економічною кризою. Для стабілізації ситуації в країні новий уряд змушений був запровадити низку радикальних, а подекуди – болючих реформ для населення, насамперед це стосується соціальних та пенсійних виплат: скасування спеціальних пенсій, оподаткування високих пенсійних виплат та перехід на єдину систему нарахування пенсій.

Проте програмою діяльності уряду на перспективу затверджено низку заходів, спрямованих на перехід до справедливої системи пенсійного забезпечення – накопичувальної, яка успішно використовується в економічно розвинених країнах світу.

Питанню пенсійного забезпечення, теоретичного обґрунтування побудови оптимальної системи соціального страхування і, зокрема, введенню накопичувальної системи присвячено чимало праць вітчизняних вчених, серед яких: Зайчук Б. О. [1], Лондар С. Л. [2], Коваль О. П. [3], Федоренко А. В. [4] та інші.

Однак, враховуючи останні зміни до законодавства, напружену економічну ситуацію в країні, вважаємо, що залишилася низка не повністю досліджених питань щодо другого і третього рівня пенсійного забезпечення, визначення напрямів їх розвитку та першочергових завдань (організаційних, методичних), від вирішення яких залежить упровадження цієї системи, що і зумовлює актуальність дослідження.

Мета та завдання статті

Аналіз змін, внесених урядом, щодо реформування пенсійного забезпечення громадян України вивчення позитивних і негативних сторін чинної системи та перехід на накопичувальну, а також розвиток недержавного пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження

На сьогодні реформування пенсійної та пільгової системи в Україні є першочерговим завданням діяльності уряду на 2015 рік.

У межах реалізації затвердженої програми на найближчі два роки у сфері регулювання соціальної та економічної політики передбачено поступовий перехід до єдиної системи нарахування пенсійних виплат, їх оподаткування та скасування спеціальних пенсій. Передумовою цього стали кризовий стан в економіці країни, дефіцит бюджетування Пенсійного фонду та необхідність створення сприятливих умов для розвитку накопичувальної системи пенсійного страхування.

Зокрема Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [5] передбачено трирівневу систему пенсійного страхування (рис. 1), проте на сьогодні реально діють лише два з передбачених рівнів – солідарна система загальнообов'язкового пенсійного страхування та система недержавного пенсійного забезпечення.

Перший рівень системи (державний) – солідарна система, започаткована з прийняттям Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [6], що діє і сьогодні. Сутність її полягає в обов'язковій, щомісячній сплаті працюючим населенням та їх роботодавцями страхових внесків (утримання / нарахування) із заробітної плати, інформація про які зберігається на персоніфікованих картках обліку.

Проте ця система має низку недоліків, серед яких головним є демографічна криза в державі: з кожним роком кількість пенсіонерів збільшується, на противагу цьому кількість працездатного населення скорочується, що порушує співвідношення (солідарність) цієї системи. Беручи до уваги не лише ситуацію в Україні, а й, спираючись на світові тенденції щодо демографічного руху, можемо стверджувати, що в усіх країнах з кожним роком демографічне навантаження (кількість осіб пенсійного віку, старших 65 років) зростає. Відтак довготривале прогнозування щодо ефективності солідарної системи неможливе, що викликає необхідність пошуку альтернативних систем пенсійного забезпечення.

Рис. 1. Трирівнева пенсійна система України

Відтак найактуальнішим у цьому випадку виступає другий рівень системи – накопичувальний. У його основу покладено часткове відрахування страхових внесків з Пенсійного фонду до окремого Накопичувального фонду (до 7 %), з обов'язковим урахуванням даних персоніфікованого обліку. При цьому рахунки, відкриті для накопичення цих коштів, є власністю платника, а виплати по них отримуються при досягненні пенсійного віку або за іншої умови втрати працездатності.

Аналізуючи зарубіжний досвід, доцільно зауважити, що ця система є не лише соціальною гарантією платника страхових внесків, а й може виступати в якості довгострокової інвестиції в економіку держави, що забезпечуватиме поступове зростання пенсій, заробітних плат та сприятиме стабільності пенсійної системи загалом.

Третій рівень (недержавний) полягає у добровільній сплаті працівником відрахувань до недержавних фондів шляхом укладання угоди. Ця система, як і солідарна, діє з 2004 року і зарекомендувала себе в економічно розвинених країнах, як найбільш популярна серед населення. Перевагою цієї системи є те, що вкладниками можуть виступати не лише працівники, а й роботодавці та члени родини, що перераховують кошти на користь застрахованої особи, таким чином підвищуючи розмір пенсій.

В Україні недержавне пенсійне забезпечення здійснюється визначеними законодавством органами, а саме – недержавними пенсійними фондами (надалі – НПФ). Усі кошти, зараховані до НПФ, є власністю вкладників і розподіляються між ними. На сьогодні участь у фінансуванні НПФ для роботодавців є добровільною, що визначено ЗУ «Про недержавне пенсійне забезпечення» [7], проте цим нормативним

актом передбачені спеціальні пільги для таких роботодавців. Недержавна пенсія виплачується поряд із державною та працівник має право обрати один з трьох можливих варіантів виплати:

- пенсія з визначеним строком – працівник отримує фіксовану виплату, розподілену на визначений строк при досягненні ним пенсійного віку (жінки – 45-50 років, чоловіки – 50-70 років);
- одноразова виплата – виплачується на вимогу працівника єдиною сумою, за умови, що вона не перевищує суми фіксованої виплати, розрахованої на 10 років. Умовами для отримання одноразової виплати є: суттєве погіршення стану здоров'я, інвалідність (підтверджені відповідними медичними документами); виїзд за кордон на постійне проживання або ж смерть застрахованої особи (виплата здійснюється законним правонаступником);
- довічна пенсія – працівником укладається угода із страховими організаціями про сплату визначеної суми довічного утримання.

Вивчаючи діяльність НПФ на фінансовому ринку України за останні 3 роки, слід зазначити, що їх кількість поступово збільшується, при цьому основна частка – понад 75 %, зосереджена та зареєстрована в м. Києві (за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринку фінансових послуг [8]). З кожним роком зростає і чисельність застрахованих осіб (понад 60 % – це особи 20-50 років) та, як наслідок, загальна сума надходжень до фондів (табл. 1):

Таблиця 1. Динаміка розвитку НПФ за 2012-2014 рр.

Загальна кількість НПФ по Україні			Кількість застрахованих осіб за віковими групами, %		Кількість учасників, тис. осіб			Загальна сума надходження до НПФ, млн грн		
2012 р.	2013 р.	2014 р.	20-50 років	50 і більше	2012	2013	2014*	2012	2013	2014*
93	81	110	64,5	24,4	472,4	840,6	837,7	1587,5	1442,7	1722,8

**Інформація наведена станом на 30.06.2014 (джерело – Електронна система оприлюднення інформації про діяльність недержавних пенсійних фондів)*

Слід зазначити, що повністю функціонуюча трирівнева система здатна забезпечувати повну взаємну підтримку окремих її ланок – демографічні коливання (солідарна система), кризові та інфляційні явища в економіці (накопичувальна система), відсутність перерозподілу коштів від учасників з великими доходами до учасників з низькими, розмір виплат залежить винятково від розміру внесків учасників (НПФ), що забезпечить більш стійку пенсійну систему загалом.

Проте, що стосується другого рівня, то вищезазначеним Законом [5] передбачені етапи впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування: перший – у 2013р. та другий, відповідно, у 2014 році, так і не були втілені у життя. Причиною цьому став дефіцит бюджету Пенсійного фонду, а обов'язковою умовою запровадження другого рівня пенсійного забезпечення є бездефіцитність Фонду.

Незважаючи на очевидні переваги накопичувальної системи та позитивний зарубіжний досвід, для населення України вона насамперед означатиме – збільшення пенсійного віку (до 65 років) та страхового стажу за вислугою років (на 7 років).

Проте треба враховувати, що в накопичувальній системі з самого початку є досить суттєвий недолік – це залежність від циклічності економіки та кризових явищ у ній, які спричиняють непрогнозоване знецінення активів, дефолт та інфляцію, що робить неприпустимим заплановану урядом призупинку індексації пенсій. Крім того, для нарахування пенсійних виплат за запропонованою методологією в розрахунок розміру майбутньої виплати передбачено брати не відсоток від середньої заробітної плати застрахованої особи, а від обсягу її перерахувань до Пенсійного фонду, що насамперед матиме негативні тенденції для найменш захищених верств населення (зі встановленою мінімальною заробітною платою).

Програмою пенсійної реформи також заплановано скорочення виплат працюючим пенсіонерам до 90 % та суттєве зменшення виплат по втраті годувальника, що має скоротити витрати бюджетних коштів на понад дванадцять мільярдів гривень.

Проведені дослідження щодо зарубіжної практики нарахування пенсійних виплат, показали, що в жодній країні світу не передбачено їх оподаткування, проте в програмі реформ для України цей пункт передбачено. Проте вважаємо, що оскільки в Україні відсоток високих пенсій досить невеликий (їх отримують близько 4000 чол.), то навряд чи це суттєво вплине на економічну ситуацію в країні, радше матиме соціальний ефект, покликаний забезпечити суспільну рівність усіх верств населення.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Оцінюючи прогнозовані тенденції щодо введення в дію єдиної системи нарахування пенсійних виплат та впровадження накопичувальної системи, вважаємо за доцільне передбачити можливість правонаступництва (відповідно до юридичних норм) коштів, що акумулюються на накопичувальному рахунку застрахованої особи, як це закладено в програмах недержавних пенсійних фондів.

На сьогодні це право не передбачено нормами чинного законодавства, а тому невиплачений залишок (у разі смерті власника рахунку) автоматично зараховуватиметься до коштів Накопичувального фонду. Проте вважаємо, що запропоноване доповнення по удосконаленню накопичувальної системи матиме мотиваційний ефект для населення та сприятиме її розвитку.

Визначення організаційних та методологічних засад по застосуванню та удосконаленню системи нарахування пенсійних виплат в Україні зумовлює перспективи подальших досліджень.

Список літератури

1. Зайчук, Б. О. Організаційно-економічний механізм побудови в Україні трирівневої системи пенсійного забезпечення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук [Електронний ресурс] / Б. О. Зайчук. – К., 2002. – 17 с.
2. Лондар, С. Л. Вплив фактора вікової структури населення на збалансованість пенсійної системи у довгостроковому періоді / С. Л. Лондар, В. Й. Башко // Фінанси України. – 2011. – № 10. – С. 44-59.
3. Коваль, О. П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку : монографія / О. П. Коваль. – К. : НІСД, 2012. – 240 с.
4. Федоренко, А. В. Концептуальні засади запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні (2-й рівень) / А. В. Федоренко; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – 2009. – Грудень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uaapf.com/images/SAYT/presentation/Fedorenko.ppt>.
5. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України № 3668-VI від 08.07.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>.
6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 1058-IV від 09.07.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>.
7. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України № 1057-IV від 09.07.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
8. Електронна система оприлюднення інформації про діяльність недержавних пенсійних фондів // Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринку фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>.

References

1. Zaychuk, B. O. *Organizational-economic mechanism of construction in Ukraine a three-tier pension system*. (2002). Kyiv.
2. Londar, S. L. & Baska, W. J. (2011). *The impact factor of the age structure of the population to balance the pension system in the long run*. *Finance of Ukraine*, 10, 44-59.
3. Koval, O. P. (2012). *Prospects for implementing the mandatory funded pension system in Ukraine: the impact of economic security*. Kyiv : NISS.
4. Fedorenko, A. V. (2009). *Conceptual bases of introducing a funded pension system in Ukraine*. Retrieved from: <http://www.uaapf.com/images/SAYT/presentation/Fedorenko.ppt>.
5. *Measures to ensure the legislative reform of the pension system: Law of Ukraine № 3668-VI of 08.07.2011 p.* (2011). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>.
6. *On Compulsory State Pension Insurance: Law of Ukraine № 1058-IV of 09.07.2003 p.* (2003). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>.
7. *Private Pensions: The Law of Ukraine № 1057-IV of 09.07.2003 p.* (2003). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
8. *Electronic publishing information about private pension funds. The official site of the National Commission for State Regulation of Financial Services.* (2014). Retrieved from: <http://nfp.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2014 р.